

آثار عتیقه بودائی بامیان

ترجمه جناب احمد علی خان

۷

چشم های بزرگ ، ابروان کمان ، و وضعیت این بودس اتوای قشنگ بامیان تصاویر عصر « نی زان تین » یعنی یونانیان مشرق شمال مجسمه های کوچک بر پها روحانیون را ظاهر میسازد اگر بدین تصویر بنظر تعمق نگاه شود ، اختصاص طرز کار یعنی مدوری زیاد سینه و بازوها ، شانه های افتاده ، گیسوان طویل بافته شده ، چاد خم و شکن داری که بطرف قسمت اخیرش قات بر چینی خورده ، فینه هائیکه اصولاً و متناظراً بگرد سرش دور خورده مقایسه ما را برهم میزند ، رو به مرفته درین صحنه بسیار مواد مختلف بهلوی هم وضع شده اند مثلاً گلدسته هائیکه بالای پایه های کوچک و باریک قرار گرفته اند چنین معلوم میشود که از روی کدام کلیسای « رومن » تقلید شده باشد .

سر طاقی ذو ذنقه شکل بامقطع عمودی وی هارا Vihara که بام آن زاویه دار باشد مطابقت میکنند زیرا اینطور همارت مخصوص همین منطقه ایست که تابستان آن بارانی و زمستان آن یز برف میباشد « چنانچه بهمین ترتیب معابد کاتماندو « Katmandou و مساجد « سری ناگار » Crinagar گاهی دو پوشش سر بسر و گاهی تنها یکی دارند » .

این سر طاقی ها غالباً بقسم پناه گاه برای اشخاص بکار میرفت و غالباً دو کنار آنرا بالای فیل پایه ها با پایه های کوچکی قرار میدادند چنانچه در بامیانهم همین طور نمایش یافته است . اما در تصاویر « دختر نو شیروان » این طور نیست

و نقاشان کمانها و سرطاقه‌ها را بدون اینکه تغییری در آن وارد کنند متناوباً کشیده‌اند چنانچه این رویه در لوحه مقابر یا در بیزاره‌های موجوده موزه لاهور (Lahore) دیده می‌شود

در بامیان بطرف راست و چپ سرطاقه که «بودیس اتوای» قشنگ را ملجا میدهد نشان دو پایه دیگر بنظر می‌خورد که در فاصله بین آنها دو اشخاص کوچک نقاب دار بصورت نیم تنه ملاحظه می‌شوند، هیئت فرانسه هر چند مفاد و اهمیت داشتن يك نقل رنگه این صحائن منقوش را که رو به مرفته قشنگ و از نقطه نظر رنگ آمیزی بی نظیر میباشد بخوبی درک کرده خیلی‌ها مائل بود که از تصاویر متذکره و همچنین از صحایف ملونی که حصه فوقانی طاق بودای ۵۳ متری را مزین کرده است، اقلأً يك يك نقل رنگه بردارد لیکن زمستان قبل از وقت هندو کش اقامت هیئت را طوریکه میخواست ادامه دهد منتهی ساخته مجال نداد تا صحائن مذکور بطور مطلوب رسم شود لذا تنها به گرفتن عکس‌های آنها که چندان دقیق نمیشد اکتفا شد معذالک معلومات چندمی که هیئت بدست آورده است جنبه تاریخی تصویر شناسی و صنعتی خیلی قیمتدار بر اوست.

اگر چه لزوم ندارد که بالنسبه این تصاویر، مرآتیب تاریخی صنایع نقاشی بودائی را متذکر شویم لیکن باز هم چنانکه در مقام بامیان را در مرز ادوار و موقعیتش را در روی معبر بزرگی که از «ماگادا» Magadha به چین می‌رود معین کنیم.

از نقاشی‌های دنیای بودائی هند فقط صحائن اجانتا Aganta و «باغ» Bagh و از تصاویر سیلان همان صحائن «سی جی ریا» Sigiriya را میشناسیم و میدانیم که صحنه‌های منقوش «اجانتا» بین قرن اول و هفت مسیحی، و صحائن «سی جی ریا» در قرن پنجم و تصاویر «باغ» در قرن ۶ ترسیم شده‌اند.

تصاویر رنگه کنند ها را کاملاً معدوم شده زیرا « صحنه هائیکه » هونستن «
 میگوید پله های درها و دریاچه ها و دیوارهای معابد بودیک را پوشانیده بود
 در اثر حرارت هوای هند از مدتی معدوم شده و هرگز امید نداریم کمترین آثاری
 از تصاویر کنند ها را بیابیم »

در طرف دیگر افغانستان یعنی در آسیا مرکزی علمای مختلفی از قبیل « پول پلبو »
 Paul Pelliot سر اورل-تین Sir Aurelstein کرن ودل Grunwedel ون لوکوک
 Von Le Coq يك عده تصاویر رنگه نسبتاً مهم یافته اند .

تمام این آثار نقاشی به استثنای تصاویر رنگه Miran « میران » که
 « سر اورل استین » از خرابه های يك معبد قدیمه یافته است و بعقیده خود او
 در قرن سوم مسیحی ترسیم شده ما بقی از تزئینات رنگه بامیان مؤخر تر اند.
 صحایف مدور یکه بالاتر از قسمت برجستگی طاق بت بزرگ را مزین کرده اند
 قدیمترین آثار نقاشیهای بامیان شمرده میشود . اگر چه امکان ندارد بصورت
 قطعی تاریخ ترسیم آنها را معین کرد ، معذالک اینطور هم ممکن نیست که آثار
 نقاشی مذکور از خود مجسمه قدیمتر ، یعنی مقدمتر از قرن اول مسیحی باشد و
 از طرف دیگر چون عصر نقاشی های مذکور از تصاویر طاق بت ۳۵ متری که
 در قرن پنجم و ششم کشیده شده اند مؤخر شده نمیتواند لذا تاریخ آنها را
 میتوان بین قرن اول و ۶ مسیحی تعیین کرد ،

موسیوفوشه در را یورنی که بالنسبه آثار عتیقه دره بامیان نوشته راجع به
 این صحنه های اخیر الذکر ملاحظه میسازد « در قرن ۵ مسیحی شاهان آسیای
 مرکزی بالای مسکوکات خویش شکل کلاه های Couvre chefs بد قواره
 را که در آن شکل کره و ماه ترکیب شده بود ضرب میزدند » در نتیجه موسیوفوشه

میگوید احتمال می‌رود در آخر همان قرن و یا ابتدای قرن ۵ این مد در مابقی ایران و ترکستان منتشر شده باشد، پس صحائن منقوشه بامیان بعد از سیمچهای ۹ و ۱۰ « اجانتا » و سیمچهای « میران » Miran آسیای مرکزی قدیم نقاشی‌های بودائی است که میشناسیم و همچنین گفته می‌توانیم آثار نقاشی بامیان اولین صحائفی است که در معبر توسعه و انبساط بودائیت بطرف آسیای مرکزی بنظر می‌خورد.

تا زمانیکه هندی‌ها دین بودا را ترك نکرده بودند، قرنهای درازی راهبین، زوار و صنعتگران از بامیان گذشته جانب چین و پابرعکس از انطرف جانب هندرفت و آمد داشتند و احتمال قوی می‌رود که همین مسافرین تزئیناتی را که اصول و رسم و رنگ آن مختلف است ساخته باشند. بلی چون تلون رنگ و اختلاف طرز کار آثار نقاشی مختلفه بامیان معاینه شود چنین بنظری آید که هر نقاش مسافر، راهب و یا غیره و حافی چون از بامیان میگذشت بعنوان احترام این مقام بلند مذهبی و درازاء مهان نوازی که در انجا میدید از آنچه میدانست بقسم نمونه اثری باقی میگذاشت. بلی در چنین محلی که تمام مدنیاتها در آن جلوه گری نموده احتمال می‌رود کم و بیش اثر کار تمام مکاتب نقاشی از قرن ۲ مسیحی گرفته تا عصر نهاجم (دین مقدس) اسلام نهایت یافته باشد.

با وجود صفات و محسناتی که تراکت و رنگ‌های این تصاویر حایز است نمیشود آنها را با صحائن منقوش فراموش نشدنی « اجانتا » تقلیسه کرد، زیرا استادان بزرگ « اجانتا » بالای دیوارهای معابدشان چنان شاه کارهای قابل تحسینی را گذارده اند که هر کز قلم مهارت کدام صنعت کردیگر و یا فشنک زین شعری که بشر سروده باشد نظیر آن موثر نمی‌افتد.

بلی عالم بشریت بائیدست بچنین شاه کاری فخر کند . بامیان به استثنای قطار منقوش تصاویر اعانه دهندگان جزء انشاء دعاهاى مذهبی چیز دیگر نمیباشد .

حصه دوم

سمج های بامیان

در بامیان مقدمتر از عصر بودائی هیچ يك بنا و یا آثار ابنیه که در سنگ تراشیده شده و یا در هوای آزاد بنا شده باشد ندیده ایم بلکه گفته میتوانیم که تاریخ این دره شهر برای ما از زمان بنای معبدی شروع می شود که بقول زوارچینی هونسن آنرا « پادشاه قدیمی بنا کرده بود » .

اولین معبدی که محتملاً آنرا امیر اطور بزرگ « کوشان کانشکا » در حوالی قسمت اخیر قرن اول مسیحی ساخته است مبدأ عمرانات بامیان بوده که در اثر اعانه های قیمتداری ساخته شده بود . موقعیت این معبد خیلی ها مناسب و خوشبختانه در چنان يك نقطه معبر شهر هند و آسیای مرکزی انتخاب شده است که خاصه و طبیعه استعداد شهرت و آبادی دارد .

زواری که بمعاینه اماکن مقدس « ماگدها » (Magadha) « وگندهارا » (Gandhara) می آمدند ، تجاران غنی و صاحب ثروتی که بدون مخاطره دره های صعب العبور مدهش هندوکش را میگذشتند چون بعد از طی مشقات خوشبختانه درین منزل مسافرت یعنی بامیان میرسیدند هندرا قریب حس کرده شاد میشدند زیرا این منزل مقام آخرین مرحله را حائز بود که آهسته آهسته دره

بدره ایشان را بجلگه های هندی رهنمونی میکرد .

ازین رو از زوار گرفته تا نجار چون از یکطرف مشکلات مهم راه را سپری و از طرف دیگر هند را قریب مشاهده میکردند مخصوصاً رویه جوانمردی را پیش میگرفتند . علاوه برین چون مجسمه های عظیم الجثه بودا در جدار سنگی مجاور تراشیده شده و از طلا و سائر تزئینات قیمتمنداری مزین و آراسته بود و معابدی هم در مجاورت و یا در اطراف آنها در کوه ها حفر نموده بودند تمام این مزینات درین منزل یکجا شده و بامیان در آن دوره یکی از اماکن خیلی معتبر بدپرستی بشمار میرفت پای تخت شاهی در امتداد کنار جنوبی دره ، در غرب بت های بزرگ در یک منطقه واقع است که وسعت آن را هونستن ۶ یا ۷ لی « Li » (۱) گفته است . ازین شهر قدیمه که یک حصه آن در هوای آزاد و حصه دیگر آن در سنگ جدار تراشیده شده بود امروز جز یک منطقه براکنده در تحت دو یا سه قطار سمچهای متروک چیز دیگر باقی نمانده . دره اطراف آن که مطابق نوشته جات هونستن در شهر دخیل بود وجود دارد . (ناتمام)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تالار جامع علوم انسانی

(۱) (Li - لی) واحد مسافه چینی است و طول آن مساوی ۵۷۶ متر میباشد .